

Het kanaaldorp Pekela, genoemd naar de veenrivier de Pekel A, ontstond rond 1600 op initiatief van de Pekelder Compagnie. Het riviertje werd gekanaliseerd tot het Pekelder Hoofddiep en bleef de levensader van Oude Pekela. Nadat de turf op schepen was afgevoerd in ruil voor bodemverbeteraar (Groninger stadsdrek), verdienden de Pekelders veel geld met de kustscheepvaart naar Engeland en de Oostzee. Later ook aan de productie van strokarton in maar liefst tien fabrieken. Vanaf 1635 voerde de stad Groningen in Pekela het bewind, en toen hier tussen 1683 en 1685 een kerk werd gebouwd gebeurde dit met stad-Groninger financiering. Dit betrof een lange rechtgesloten zaalkerk met vier grote rondboogvensters in de lange wanden en twee in de korte. Twee vensters werden geschonken door de stad Groningen en toonden het stadswapen en dat van burgemeester en raadsheren. In 1717 werd de kerk verbouwd en in 1783 met de toevoeging van twee venstervakken naar het oosten verlengd. Een opvallend detail: de toestemming om de kerk te vergroten viel vrijwel samen met het tijdstip waarop de katholieken in de Oude Pekela een eigen kerk mochten stichten. In 2015 is de kerk overgenomen door de Stichting Oude Groninger Kerken.

Toren

Bij de bouw van de grotendeels uitpandige toren in 1697 werden, gezien de daaropvolgende lijdensweg, ondeugdelijke materialen gebruikt. Al in 1715 werd duidelijk dat toren in Oude Pekela afgebroken of gerepareerd moest worden. De stad besliste vervolgens dat de toren opnieuw moest worden opgebouwd. In 1804 werd de oorspronkelijke toren uit 1697 vervangen door de huidige, ontworpen in neorenaissance-stijl door H. Verburgh. De sierlijke bekroning heeft de vorm van een achzijdige lantaarn met een koepeldakje. In 1832 werd in de zuidwand van deze toren een zonnewijzer aangebracht. Ook met de klok in de kerk liep het niet soepel. In 1686 werd de bestaande, kleine klok geruild tegen die uit de stadsschuur op het Boterdiep. In 1784 bleek dat de klok in de toren was gescheurd. Deze werd vervangen, maar sneuvelde in 1840. Vervolgens werd deze klok, tezamen met een nog oudere, omgesmolten tot een nieuw exemplaar. Deze verdween in de Tweede Wereldoorlog. In 1947 kwam er weer een nieuwe klok.

Interieur

Het interieur wordt gedekt door een gestuct houten gewelf uit 1851. De preekstoel, die dateert van eind 17^e eeuw, bevindt zich aan de zuidwand. De verlenging van de kerk in de 18^e eeuw bleek een eeuw later niet voldoende om de gestage bevolkingsgroei op te vangen. Het bleef woekeren met de ruimte. In 1790 werd een westelijke galerij aangebracht en in 1844 een oostelijke. Het orgel op de oostelijke tribune werd in 1865 gebouwd door Petrus van Oeckelen en wordt bekroond door een harp en twee grote adelaars. In 1975-76 werd de inrichting gewijzigd naar plannen van P.B. Offringa. Daarbij werd de preekstoel iets naar het oosten verplaatst en werden de voorste vier banken vervangen door losse stoelen. Een gedenksteen in de oostwand achter het orgel toont een gedicht geschreven door de stad-Groninger burgemeester Lucas Trip. Daarin worden de historische banden tussen Oude Pekela en de stad Groningen omschreven in termen van een moeder-dochter relatie: 'Stads dochter, pekel-a, door 's hemels vasten zegen / der vaders hoope ontgroeid', vier 't eeuwfeest van uw kerk / gods wenk vergroot haar vak, de stad vereert u 't werk / kus moederlief de hand, waaruit gy 't hebt verkreegen / en offer gode uw hart ten cys van 't heiligdom / uw volkryk nakroost zie naar grooter tempel om. Kerk en toren werden in 1975-'76 gerestaureerd. Bij deze restauratiewerkzaamheden zijn onder de houten vloer drie eeuwenoude grafzerken aangetroffen. Deze liggen nu op de plek van de oude kansel.